

УДК 347.961

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.03.2.8>

АДАПТАЦІЯ НОТАРІАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДО УМОВ ВОЄННОГО СТАНУ: НОРМАТИВНИЙ АСПЕКТ

Вдовічена Л.І.,*кандидат юридичних наук доцент,**доцент кафедри публічного права,**Чернівецький національний університет імені Ю. Федьковича**ORCID: 0000-0002-2184-0119***Павлюк А.Ю.,***студентка юридичного факультету,**Чернівецький національний університет імені Ю. Федьковича*

«У грудях нотаріату б'ється материнське серце права»

Вдовічена Л.І., Павлюк А.Ю. Адаптація нотаріальної діяльності до умов воєнного стану: нормативний аспект.

У статті досліджено комплексні аспекти адаптації нотаріальної діяльності в Україні до умов правового режиму воєнного стану. Авторки акцентують на нормативних змінах, запроваджених із початком повномасштабного вторгнення, які охоплюють не лише порядок вчинення нотаріальних дій, а й підходи до збереження нотаріальних архівів, захисту прав осіб, та цифрової трансформації галузі. Зокрема, розглядаються особливості виконання нотаріальних функцій за відсутності доступу до державних реєстрів, нові підходи до оформлення спадкових справ, посвідчення довіреностей і заповітів, а також можливість їх вчинення військовими посадовими особами.

Проаналізовано зміни до Закону України «Про нотаріат» та відповідних підзаконних актів, що регулюють накладення заборони на відчуження майна, введення додаткових обмежень для громадян держави-агресора та нові норми щодо електронної ідентифікації. Особлива увага приділена інституційному забезпеченню безперервності нотаріальних послуг, зокрема введенню механізмів переміщення архівів приватних нотаріусів у разі загрози їх знищення. У роботі висвітлено новації щодо збереження нотаріального діловодства, зокрема впровадження порядку тимчасового переміщення документів, що має критичне значення для захисту прав осіб в умовах переміщення нотаріусів та загрози втрати архівів. Розглянуто спрощені підходи до оформлення спадщини та реалізації правочинів у надзвичайних ситуаціях.

У контексті сучасної цифрової трансформації розглянуто впровадження елементів електронного нотаріату: електронних черг, цифрового документообігу, дистанційного засвідчення, функцій електронного підпису. Обґрунтовано, що ці технології не лише оптимізують нотаріальний процес, а й виступають засобом забезпечення безбар'єрності, швидкодії та правової визначеності в умовах надзвичайних ситуацій.

Також досліджено функціонування системи контролю за діяльністю нотаріусів, яка у воєнний період виконує посилену роль – запобігає зловживанням, забезпечує прозорість дій нотаріусів, зберігає довіру громадян до правової системи. Визначено роль Міністерства юстиції України у координації й оперативному реагуванні на виклики, пов'язані з нотаріальною діяльністю у кризових умовах.

Зроблено висновок, що ефективне функціонування нотаріату в умовах воєнного стану є важливим чинником стабільності публічно-правових інститутів, а правове регулювання має бути гнучким, інноваційним і зорієнтованим на захист основоположних прав людини та потреб суспільства. Адаптація нотаріальної діяльності до умов воєнного стану потребує системного перегляду нормативної бази, впровадження інновацій та збереження балансу між оперативністю, законністю та захистом прав людини у складних умовах сучасної України.

Ключові слова: нотаріат, воєнний стан, адаптація нормативного регулювання, цифровізація, система контролю, електронний нотаріат.

Vdovichena L.I., Pavliuk A.Y. Adaptation of notarial activity to the conditions of martial law: a regulatory aspect.

The article explores the comprehensive aspects of adapting notarial activity in Ukraine to the legal regime of martial law. The authors focus on regulatory changes introduced in response to the full-scale

invasion, covering not only procedures for notarial acts but also approaches to preserving notarial archives, protecting individual rights, and enabling the digital transformation of the sector. Particular attention is given to the specifics of performing notarial functions in the absence of access to state registers, new approaches to inheritance proceedings, certification of powers of attorney and wills, and the possibility of their execution by military officials.

The study analyzes amendments to the Law of Ukraine «On Notariate» and related regulations concerning the prohibition of property alienation, the introduction of restrictions on citizens of the aggressor state, and new provisions on electronic identification. Institutional mechanisms ensuring the continuity of notarial services are examined, including the relocation of private notaries' archives in case of threats of destruction.

Within the framework of digital transformation, the article considers the implementation of electronic notarial elements such as e-queues, digital document management, remote certification, and electronic signature functions. It is argued that these technologies not only optimize the notarial process but also serve to ensure accessibility, efficiency, and legal certainty during emergencies.

The study also highlights the reinforced role of the oversight system over notarial activities during martial law, which prevents abuses, ensures transparency, and maintains public trust in the legal system. The central role of the Ministry of Justice of Ukraine in coordinating and promptly responding to challenges in notarial activity is emphasized.

The authors conclude that the effective operation of the notarial system under martial law is a crucial element of public legal stability. Legal regulation in this area must be flexible, innovative, and focused on protecting fundamental human rights and meeting the evolving needs of society.

Key words: notariat, martial law, adaptation of legal regulation, digitalization, control system, electronic notariat.

Постановка проблеми. Адаптація нотаріальної діяльності до умов воєнного стану є критично важливою для забезпечення правового захисту громадян та юридичних осіб у часи кризових ситуацій. У період воєнного стану зростає потреба у забезпеченні безперервності нотаріальних послуг, зокрема для здійснення важливих правових дій, таких як укладення угод, посвідчення спадщини, оформлення довіреностей. Водночас, важливо враховувати особливості безпеки та збереження правової стабільності в умовах, коли звичні процедури можуть бути порушені через військові загрози. Адаптація передбачає також введення нових правил, що забезпечують дистанційне надання послуг та використання електронних технологій для збереження ефективності роботи нотаріусів. В умовах воєнного стану органам нотаріату важливо якісно, оперативно та швидко забезпечувати захист прав, свобод, обов'язків та законних інтересів осіб, адже саме їх функціонування дозволяє здійснювати регулювання широкого спектру суспільних відносин на належному рівні. Ефективне та правильне, з юридичної точки зору, функціонування системи не лише державних, але й приватних нотаріусів має відповідати потребам українського суспільства, бути адаптованим до нових умов правового режиму воєнного стану, а також спрямованим на дотримання непорушних гарантій та механізмів захисту основоположних прав людини, закріплених Конституцією України.

Стан опрацювання проблематики. Проблемі діяльності нотаріату в умовах воєнного стану присвячено чимало наукових досліджень, які зачіпають певну сферу нотаріальної діяльності. Так, особливу увагу привертають питання: захисту прав і свобод людини і громадянина через призму діяльності інституту нотаріату в Україні в умовах війни (Тимошук О.Г.) [1], сучасні проблеми інституту нотаріату в умовах воєнного стану (Письменний О.) [2], питання діяльності квазінотаріальних органів України під час воєнного стану в Україні (Долинська М.) [3], нотаріат України в умовах воєнного стану: теоретичні питання та практичне застосування (Красногор О.) [4], особливості оформлення спадщини в умовах воєнного стану (Ярошевська Т.) [5] та інші.

Метою статті є комплексне дослідження адаптивних заходів щодо правових засад діяльності та функціонування органів нотаріату в умовах правового режиму воєнного стану.

Виклад основного матеріалу дослідження. Діяльність органів нотаріату у правовій системі нашої держави посідає особливе місце, оскільки часто саме в межах їх функціонування учасники суспільних відносин здійснюють свої права та виконують обов'язки. Зокрема, це стосується посвідчення прав, а також фактів, що мають юридичне значення, вчинення нотаріальних дій, з метою надання цим актам вірогідності, реєстрація правочинів та перевірка наявності волі сторін на їх вчинення. У свою чергу, вищезазначений механізм сприяє забезпеченню безспірності та достовірності нотаріальних актів та зменшенню кількості судових проваджень у цивільних правовідносинах. Якщо провести паралель, то нотаріальні дії мають таке ж правовстановлююче значення, як і судові рішення. Вони вчиняються на підставі закону і у встановленому ним порядку. Відмінним є лише те, що до нотаріуса звертаються в добровільному порядку, коли немає цивільно-правового спору. Це

дозволяє сторонам гарантувати таким шляхом захист своїх прав та інтересів, офіційно закріпити правові відносини й обставини, що випливають з них [6].

Більшість питань щодо нормативно-правового регулювання діяльності нотаріату залишаються відкритими і зазнають нововведень в умовах воєнного стану. У першу чергу, це стосується Закону України «Про нотаріат». Зокрема, главу 14 розділу I Порядку вчинення нотаріальних дій приведено у відповідність до статті 50 Закону та виключено слова «нотаріальний акт», адже встановлена можливість оскарження лише нотаріальних дій або відмови у їх вчиненні. Змінами виключено місце вчинення нотаріальної дії – накладення заборони, а також впорядковано підстави накладення заборони відчуження майна та приведено у відповідність до статті 73 Закону України «Про нотаріат» [7].

15 квітня 2024 року набрав чинності Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо удосконалення правового регулювання питань, пов'язаних із заборною відчуження об'єктів нерухомого майна, придбаних (у тому числі проінвестованих/профінансованих) з використанням житлового сертифіката на придбання об'єкта житлової нерухомості» № 3588-IX від 22 лютого 2024 року яким було внесено низку змін до деяких Законів України, у тому числі до Закону України «Про нотаріат». Отже, з 15 квітня 2024 року відсутні підстави для накладення заборони відчуження на підставі іпотечних договорів. Іпотека є самостійним обтяженням, що підлягає державній реєстрації, та державна реєстрація обтяження іпотеки проводиться у зв'язку з укладенням іпотечного договору. Окрім того, зі статті 55 Закону України «Про нотаріат» виключено процесуальні норми про те, що заборона може бути накладена за домовленістю сторін. Матеріальних норм, які б передбачали накладення заборони у зазначених випадках, чинне законодавство не містить. Відповідно не можуть існувати норми процесуального права, які не ґрунтуються на нормах матеріального права. Вказані зміни врегулювали проблемні питання, пов'язані з наступними іпотеками, відчуженням іпотечного майна та зверненням стягнення на нього [8].

Особливості діяльності нотаріату в умовах воєнного стану визначаються Кабінетом міністрів України. Це підтверджується положенням Закону України «Про нотаріат», згідно з яким: «контроль за діяльністю та організацією нотаріату здійснюється Міністерством юстиції (далі – Мінюст), яке є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України» [7]. Перш за все, основні зміни до Порядку вчинення нотаріальних дій було нормативно закріплено в Постанові від 28 лютого 2022 року № 164 «Деякі питання нотаріату в умовах воєнного стану». Так, запроваджено правові основи *урегулювання суспільних відносин з громадянами держави агресора*, юридичними особами, створеними відповідно до законодавства РФ. Тобто «незавершені нотаріальні дії за участі таких осіб зупиняються до прийняття і набрання чинності Закону України, що врегулює відносини, де однією стороною є особи, пов'язані з російською федерацією. Якщо такі особи звертаються за вчиненням нотаріальних дій – їм відмовляють у їх вчиненні (до моменту прийняття Закону), крім дій щодо засвідчення справжності підпису на заяві про вихід з громадянства країни агресора» [9].

Крім того, було оновлено Правила професійної етики нотаріусів України. Якщо вдаватися до конкретики, то Міністерством юстиції України було визначено перелік видів оплачуваної діяльності, яку може здійснювати нотаріус відповідно до законодавства. Зокрема, в частині виконання нотаріусами функції медіатора та реєстрації підписувачів згідно із законодавством у сфері електронних довірчих послуг. Варто зазначити, що останній пункт є невід'ємною складовою програми імплементації законодавства ЄС у сфері електронної ідентифікації [10].

Розвиваючи тему організації та удосконалення ведення нотаріального діловодства в умовах воєнного стану необхідно зазначити, що наказом Міністерства юстиції України від 11 лютого 2025 року затверджено Порядок *тимчасового переміщення документів нотаріального діловодства* та архіву приватного нотаріуса в умовах воєнного стану. Це дасть змогу приватним нотаріусам, у разі виникнення загрози знищення чи пошкодження документів, вжити необхідних заходів щодо їх тимчасового переміщення до більш безпечних територій. Варто зазначити, що тимчасовому переміщенню підлягають: «справи нотаріальних документів постійного, тривалого (понад 10 років) зберігання; справи з кадрових питань; справи нотаріальних документів, строки зберігання яких не закінчені; незакінчені спадкові справи; облікові документи та довідковий апарат до справ (журнали, книги, описи тощо)» [11]. У період воєнного стану збереження нотаріальних актів є критично важливим для захисту прав громадян і юридичних осіб. Документи, засвідчені нотаріусом, мають юридичну силу та підтверджують право власності, спадкування, договори та інші правочини. Їх втрата може призвести до правової невизначеності, що ускладнює відновлення майнових та особистих прав. Звичайно, що для мінімізації ризиків знищення або втрати документів запроваджуються цифрові реєстри та електронне нотаріальне діловодство. Однак, у разі евакуації або релокації нотаріусів має бути забезпечено безпечне переміщення документів та доступ до нотаріальних реєстрів [13, с.60].

Значних змін зазнало *нормативне регулювання питань спадкування*. Оскільки доступ до Спадкових реєстрів може бути обмежений, то спадкова справа в умовах воєнного стану може відкриватися будь-яким нотаріусом за зверненням заявника. Наразі, під час особливого періоду, відсутня прив'язка до місця відкриття спадщини. Таким чином, у випадку неналежного функціонування реєстрів, як це було на початку повномасштабного вторгнення, така справа все одно відкривається, але без видачі свідоцтва, до моменту реєстрації та перевірки відомостей. Якщо згодом буде встановлено, що така сама спадкова справа була заведена іншим нотаріусом без її внесення до Спадкового Реєстру, то вона передається тому нотаріусу, який відкрив її вперше [12].

Щодо *посвідчення довіреностей і заповітів*, варто зазначити, що нотаріальне посвідчення або зміна може тепер відбуватися без використання Реєстрів. Одразу ж як доступ відновиться, нотаріус зобов'язаний внести відповідні відомості протягом 5 днів. До того ж, наразі є можливість посвідчення заповітів і довіреностей керівником відповідного військового формування та лікувального закладу (військового госпіталю) для певної категорії осіб, а саме військовослужбовців ЗСУ та інших осіб, пов'язаних із захистом і обороною України. Посвідчені у такий спосіб довіреності та заповіти потім надсилаються через Генштаб Збройних Сил України, Міноборони або інший орган до Мінюсту для їх подальшої реєстрації нотаріусами [9].

Незважаючи на введення правового режиму воєнного стану, нотаріуси продовжують виконувати свої функції. Чимало нотаріальних послуг є доступними. Наприклад, проведення невідкладних і важливих реєстрацій. Перш за все, це стосується: створення громадських об'єднань, благодійних організацій та внесення змін до відомостей про них, зміни керівника компанії у зв'язку з його смертю, зміни місцезнаходження компаній, органів державної влади та місцевого самоврядування, державних і комунальних підприємств і організацій, банків, зміни КВЕД для ФОП, припинення підприємницької діяльності для ФОП. Нотаріуси продовжують також вчиняти інші нотаріальні дії. Зокрема, оформлення нотаріальної копії, засвідчення перекладу документа, проставлення апостилю, тощо.

Проте, з іншого боку, *визначено перелік нотаріальних дій, які до відновлення функціонування єдиних та державних реєстрів тимчасово вчинити неможливо*. Насамперед, це стосується: – посвідчення договорів відчуження, застави нерухомого майна; – посвідчення договорів застави, іпотеки рухомого майна; – видачі свідоцтв про набуття права власності на нерухоме майно, у тому числі про права на спадщину, право власності на частку у спільному майні подружжя, придбання майна з прилюдних торгів, аукціонів [12]. Крім того, нотаріусам забороняється вчиняти виконавчі написи за кредитними договорами, які не є нотаріально посвідченими, для подальшого стягнення грошових сум або витребування від боржника майна у безспірному порядку [9].

У сучасних умовах цифрової трансформації актуальним також є *впровадження електронного нотаріату*. Зараз для нашої держави це не лише ефективний інструмент модернізації нотаріальної діяльності, але й спосіб досягнення безбар'єрності даного виду послуг. Більше того, впровадження е-нотаріату нівелює можливість поставити під сумнів законність документів, оформлених нотаріусом, на відміну від практики використання застарілих методів, неперевіреної та неактуальної інформації. Можливість використання цифрових інструментів в нотаріальній діяльності сьогодні стає відповіддю на виклики пов'язані з умовами воєнного стану, ситуації знаходження майна на окупованих територіях, бойової обстановки. Виходячи з вищевказаного, комплексна діджиталізація в даній сфері вимагає більшого. Важливим аспектом є створення електронного реєстру нотаріальних дій, що забезпечить автоматизацію всіх процесів та оптимізацію роботи. Такий комплексний підхід дозволяє нотаріусам виконувати свої функції швидко та ефективно, а також відкриває нові можливості для фізичних осіб і бізнесу. Ще одним необхідним моментом є впровадження електронних черг. У такий спосіб можна класифікувати питання, з якими звертаються клієнти і підвищити продуктивність роботи нотаріуса [13].

Активна європейська та міжнародна інтеграція України стимулює адаптацію нормативно-правового регулювання нотаріальної діяльності до загальновизнаних сучасних стандартів. Такий інноваційний підхід має на меті вирішити питання правового забезпечення захисту персональних даних, кібербезпеки, конфіденційності. З метою врахування вимог євроінтеграції необхідне впровадження реформ, спрямованих на гармонізацію внутрішнього законодавства з *acquis communautaire* у цій сфері. Також потрібно спростити та пришвидшити процедури надання нотаріальних послуг, зробити їх зручними та доступними для громадян та юридичних осіб.

Умови воєнного стану створюють особливі виклики для забезпечення законності, правопорядку та захисту прав громадян. У цьому контексті *система контролю за діяльністю нотаріусів* набуває особливої ваги, оскільки нотаріальні дії безпосередньо впливають на стабільність правовідносин у сферах власності, спадкування, опіки, довіреностей, договорів тощо. По-перше, належний контроль сприяє запобіганню зловживанням, у тому числі спробам використання нотаріальних

інструментів для рейдерства, шахрайства чи легалізації незаконних угод. По-друге, контрольні механізми дозволяють оперативно виявляти порушення порядку вчинення нотаріальних дій, зокрема у випадках, коли дія вчиняється за межами нотаріального округу без належних підстав, або із порушенням доступу до державних реєстрів. По-третє, в умовах обмеженого функціонування державних інституцій, система контролю забезпечує відповідальність та підзвітність нотаріусів, зберігаючи довіру громадян до правової системи. Нарешті, ефективний контроль уможливорює своєчасне реагування Міністерства юстиції України на випадки відсутності заміщення нотаріусів, втрати печаток, доступу до спеціальних бланків тощо – що критично важливо для безперервності нотаріальних функцій у надзвичайних умовах. Таким чином, система контролю не лише виконує регулятивну функцію, а й є ключовим інструментом підтримки правової безпеки держави під час війни.

Висновки. Проведене дослідження дозволило розкрити особливості нормативного адміністрування нотаріальної діяльності в умовах воєнного стану, а також окреслити напрями її трансформації. Особливу увагу привертає правова природа нотаріальної дії як юридично значущого акту, який реалізується в межах спеціальної процедури, що поєднує елементи публічно-правових повноважень нотаріуса з необхідністю захисту приватних прав громадян. У воєнний час ця процедура набуває особливої важливості, оскільки потреба у правовій визначеності зростає в умовах ризиків для життя, втрати майна, переміщення осіб та нестабільності державного адміністрування. Спрощення системи доступу до нотаріату сприяє безперервності вчинення нотаріальних дій.

Аналіз нормативної бази показав, що в Україні вже здійснено певні кроки щодо адаптації нотаріальної діяльності до умов воєнного стану, особливо звертається увага в частині нотаріального процесу. Серед них – спрощення доступу до електронного документообігу, тимчасова зміна територіальної юрисдикції, введення особливого порядку вчинення окремих дій в умовах відсутності доступу до реєстрів або тимчасової окупації. Водночас, виявлено низку правових прогалин і колізій, які потребують подальшого врегулювання. У зв'язку з цим, створюється необхідність комплексного оновлення законодавства в сфері нотаріату, зокрема закріплення процедурної гнучкості в умовах надзвичайних ситуацій, цифровізації процесів, удосконалення механізмів підтвердження особи, правоспроможності та автентичності документів. Формалізація адаптивних нотаріальних процедур у законодавстві сприятиме підвищенню ефективності правозастосування, збереженню юридичної безпеки громадян і стабільності правопорядку в період воєнного стану.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Тимошук О. Г. Захист прав і свобод людини і громадянина через призму діяльності інституту нотаріату в Україні в умовах війни. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 5. С. 195–197. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-5/45>.
2. Письменний О. Сучасні проблеми інституту нотаріату в умовах воєнного стану. *Публічне право*. 2023. № 1. С. 23–30. DOI: [10.32782/2306-9082/2023-49-3](https://doi.org/10.32782/2306-9082/2023-49-3).
3. Долинська М. До питання діяльності квазінотаріальних органів України під час воєнного стану в Україні. Теоретико-прикладні проблеми правового регулювання в Україні: *матеріали VII Всеукраїнської наук.-практ. конф.* (м. Львів, 08 грудня 2023 р.) / за заг. ред. І.В. Красницького. Львів: 2023. С. 259–264.
4. Красногор О. Нотаріат України в умовах воєнного стану: теоретичні питання та практичне застосування. Інтеграція теорії у практику: проблеми, пошуки, перспективи в умовах євроінтеграційних процесів: *матеріали Міжнар. наук.-практ. конф.* (м. Чернігів, 22 листопада 2024 р.): у двох томах. Том 1 / голов. ред. В.Ф. Пузирний; Пенітенціарна академія України. Чернігів: ПАУ, 2024. С. 327–332.
5. Ярошевська Т., Мельниченко В. Особливості оформлення спадщини в умовах воєнного стану. Міжнародна та національна безпека: теоретичні і прикладні аспекти: *матеріали VIII Міжнар. наук.-практ. конф.* (м. Дніпро, 15 бер. 2024 р.); у 2-х ч. Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2024. Ч. II. С. 193–194. DOI: [10.31733/15-03-2024/2/193-194](https://doi.org/10.31733/15-03-2024/2/193-194).
6. Комаров В.В., Баранкова В.В. Нотаріат в Україні: підручник. Харків: Право, 2011. С. 43.
7. Про нотаріат: Закон України від 02.09.1993 № 3425-XII: станом на 10 січ. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3425-12#Text> (дата звернення: 20.04.2025).
8. Про внесення змін до деяких законів України щодо удосконалення правового регулювання питань, пов'язаних із заборобою відчуження об'єктів нерухомого майна, придбаних (у тому числі проінвестованих/профінансованих) з використанням житлового сертифіката на придбання об'єкта житлової нерухомості : Закон України від 22.02.2024 № 3588-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3588-20#Text> (дата звернення: 24.04.2025).

9. Деякі питання нотаріату в умовах воєнного стану: Постанова Кабінету Міністрів України від 28.02.2022 № 164: станом на 12 лютого 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/164-2022-p#Text> (дата звернення: 10.04.2025).
10. Про затвердження Правил професійної етики нотаріусів України: Наказ М-ва юстиції України від 04.10.2013 № 2104/5: станом на 9 черв. 2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1730-13#Text> (дата звернення: 10.04.2025).
11. Про затвердження Порядку переміщення документів нотаріального діловодства та архіву державної нотаріальної контори в умовах воєнного стану: Наказ М-ва юстиції України від 17.10.2024 № 2994/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1574-24#Text> (дата звернення: 10.04.2025).
12. Про затвердження Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України: Наказ М-ва юстиції України від 22.02.2012 № 296/5: станом на 21 лют. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0282-12#Text> (дата звернення: 10.04.2025).
13. Вдовічена Л. Вплив релокації на правовий режим переміщення документів нотаріального діловодства в умовах воєнного стану. Закарпатські правові читання. Релокація в умовах екстраординарних правових режимів: *матеріали XVII Міжнародної науково-практичної конференції*, м. Ужгород, 25–26 квітня 2025 р. Львів – Торунь: Liha-Pres, 2025. С. 57–60. DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-493-4-12>.
14. Чижиков О.О. Правові аспекти регулювання нотаріальної діяльності в умовах цифрової трансформації. *Академічні візії*. Випуск 38\2024. URL: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14506910> (дата звернення: 22.04.2025).